

Marrons en de Overheid

De Aukaners door en na 10 oktober 1760

Inleiding

Op dinsdag 10 oktober 2001 was het precies 241 jaren geleden dat de Aukaners (Ndyuka) een vredesverdrag sloten met het toenmalige koloniale bestuur. Hiermee verkregen zij de vrijheid, ruim honderd jaar voor de afschaffing van de slavernij. De Surinaamse geschiedenis kent diverse bijzondere gebeurtenissen, waarvan er een aantal jaarlijks herdacht, al dan niet in de vorm van een nationale dag. Hierbij valt te denken aan:

- de emancipatie (1 juli)
- de immigratie van de Hindostanen (5 juni)
- de immigratie van de Javanen (9 augustus)
- de onafhankelijkheid (25 november), etc.

Opvallend is dat 10 oktober nog geen echte plaats in dit rijtje heeft verworven. Hiervoor vallen diverse redenen aan te geven:

3. lange tijd bestond er onduidelijkheid over zowel het jaartal als de datum van dit vredesverdrag. Talloze schrijvers hebben in navolging van Hartsinck (1770) dit verdrag foutief gedateerd op 1761. Ook in het voormalig moederland bestaat er geen eenduidigheid wat het jaartal en de datum betreft. Nog in 1970 eist de Algemene Bosneger Jongeren Organisatie onder leiding van Andre Pakosi in een open brief aan de regering de instelling van 4 september als nationale dag;
4. gezien de geringe belangstelling door het binnenland heeft het idee van een nationale dag nooit voldoende steun gekregen. Het door Mr. Jagernath Lachmon in oktober 1967 gelanceerde plan om voor de Marrons "Brokodei" als nationale dag in te stellen is nooit verwezenlijkt;
5. groepschauvinisme bij de Marrons en Indianen bemoeilijkt de keuzebepaling voor een datum.

Er vallen echter voldoende argumenten te bedenken om te kiezen voor 10 oktober. De data van de met drie groepen Indianen en met de Kondinegers onder leiding van Jermes in 1686 gesloten verdragen alsook die van de Matawai in 1767 gesloten verdrag zijn onbekend. Het op 10 oktober met de Aukaners gesloten verdrag gaf de aanzet tot de verdragen met de Saramaka op 19 september 1762 en met de Matawai in 1767.

Verder is dit verdrag het eerste geweest, gesloten tussen een Niet-westerse groep en de Koloniale Overheid. Voldoende reden lijkt ons om de keuze te bepalen op 10 oktober als symbool van de succesvolle vrijheidsstrijd van zowel de Indianen en de Marrons en in de ruimere betekenis van de gehele Surinaamse natie voor vrijheid en tegen onderdrukking.

Marronage

De slavenmaatschappij met haar erbarmelijke arbeidsomstandigheden en ontkenning van de menselijke waardigheid kent als inherente reactie daarop het verzet. Centraal hierbij staat de drang naar vrijheid en zelfstandigheid en het behoud van de persoonlijkheid en de integriteit. Het verzet kon verschillende vormen aannemen, waarbij zowel de persoonlijkheid van de betrokkenen als de uiteenlopende omstandigheden waarin zij verkeerden een rol speelde. De reacties van de slaven op het plantagesysteem zijn sterk uiteenlopend en variëren van volledige onderwerping, aanpassing, simuleren van ziekte, vergiftiging, abortus, zelfmoord, sabotage en kleine marronage tot opstanden en marronage. Diverse factoren waren van invloed bij het uitbreken van opstanden. Behalve de arbeidsomstandigheden speelde verhouding van het aantal slaven tot het aantal blanken een belangrijke rol. Verder de verhouding Creolen en Zoutwaternegers. Van invloed was eveneens de organisatie en het leiderschap onder slaven. Tenslotte leende zich de geografische situatie in Suriname bijzonder goed voor marronage.

Er waren verschillende manieren waarop marronage plaatsvond. Men kon allereerst rechtstreeks vluchten naar een bestaande groep Marrons. Ook kon er bij een overval op een plantage geroofd worden. Tenslotte was er de marronage in etappes, waarbij individuele kapuweri-man zich nabij de plantages ophielden, vervolgens verder trokken en zich verenigden in kleine groepjes schuilers die uiteindelijk de stap tot de echte marronage konden zetten. Marronage vond plaats overal in Amerika waar er slavernij bestond. Slechts in enkele gevallen slaagden de Marrons er in duurzame gemeenschappen te stichten, zoals bijvoorbeeld in Jamaica en het beroemde Palmares in Brazilië.

Algemene slavenopstanden waren incidenteel, bijvoorbeeld in Berbice in 1763 en in Haiti in 1792 onder leiding van François Toussain L'Ouverture. In Suriname vond slechts in één geval een opstand op meerdere plantages plaats, te weten in 1757 aan de Tempatikreek. Gezien de gunstige geografische situatie in Suriname vond marronage hier meestal plaats in kleinere groepjes. Dr. Hoogbergen (1958, p.54) berekende dat er gemiddeld per jaar zo'n 300 slaven deserteerden, waarvan er binnen een jaar, veelal uit eigen beweging, circa 200 terugkeerden: de kleine marronage.

Volgens schattingen bedroeg het aantal Marrons gemiddeld 10 procent van het slavenbestand. De Overheid nam diverse stappen om de marronage een halt toe te roepen. In eerste instantie zag ze de marronage als een verantwoordelijkheid van de planters zelf, die dan ook geregeld, verenigd in een zogenaamde Burgerwacht, de achtervolging inzetten. Rond 1730 toen het aantal Marrons inmiddels sterk was toegenomen alsook het aantal overvallen op plantages, ging de Overheid er toe over militaire expedities op touw te zetten. Behalve dat deze expedities erg kostbaar waren en weinig resultaat opleverden, wezen ze bovendien de slaven de wegen naar de Marrons.

Ter afschrikking werden er zware straffen op marronage ingesteld. Officieel stond hierop de doodstraf, maar dat betekende uiteraard tevens vernietiging van kapitaal. Tijdens de Boni-oorlogen zag de Overheid zich genooddaakt om alle registers open te trekken en haar defensie-apparaat flink uit te breiden. Er werden enkele nieuwe militaire eenheden opgericht, waaronder

het bijzonder effectieve Korps Vrijnegers (Redimusu). Vanuit Europa werd een grote legermacht (huurlingen) onder leiding van de Zwitserse kolonel Fourgeoud, die zijn sporen reeds had verdiend bij het neerslaan van de slavenopstand in het naburige Berbice in 1763, aangevoerd en rondom het plantagegebied werd een Kordonpad aangelegd.

Een andere strategie van de Overheid bestond uit het toepassen van een verdeel- en heerspolitiek, in welk kader de vredesverdragen gesloten werden. De Marrongemeenschappen ontwikkelden zich in een voortdurende oorlogssituatie, hetgeen in uiteraard hun politieke en sociale organisatie sterk beïnvloedde. Een ander gevolg hiervan was de vrijwel permanente migratie. Pas vanaf de vredesverdragen ontstonden er omstandigheden waaronder er aan een stabielere opbouw van de samenlevingen gewerkt kon worden. De Marrons leefden niet in een volledig isolement, maar stonden in geregeld contact met de overige bevolkingsgroepen.

Zowel het contact met de slaven als dat met de Indianen verliep wisselvallig en de reacties varieerden sterk. Marronage vond plaats vanaf de introductie van de slavernij tot de Emancipatie in 1863. Een jaar voor de Emancipatie werd er nog een laatste militaire expeditie uitgevaardigd. Over het algemeen vluchtten de slaven individueel of in kleine groepjes. Daarnaast waren er ook omstandigheden die in bepaalde perioden gunstig waren voor marronage op grotere schaal. Hierbij valt te denken aan de vrij chaotische periode die volgde op de Nederlandse verovering in 1667, aan de Indianenoorlog (1678 - 1686), aan de Franse inval onder leiding van Cassard in 1712, aan de Tempati-opstand van 1757 en aan de eerste Boni-oorlog (1765 - 1776).

De sociale organisatie van de Marrons is gebaseerd op het matrilineaire verwantschapssysteem, waarbij de bere, de lo en de stam het belangrijkste referentiekader vormen. Zoals gesteld vond de ontstaansgeschiedenis van de diverse Marrongemeenschappen plaats tegen de achtergrond van een permanente oorlogssituatie. Kleine groepjes weglopers die in de nabijheid van de plantage verbleven sloten zich aaneen tot grotere groepen en verwijderden zich geleidelijk aan verder van de plantages. De geschiedenis van de twee oudste groepen, de Saramaka en de Matawai, loopt tot aan de vredesverdragen min of meer parallel. Vanaf circa 1680 ontvluchten zij het oude plantagegebied gelegen aan de Surinamerivier, nabij Joden Savanna, waar veel Portugese Joden gevestigd waren.

De eerste grote opstand vond plaats in 1690 toen kort daarvoor ontsnapte Matjau-Marrons hun lotgenoten bevrijden van de plantage van Immanuel Machado aan de Cassewinicakreek. In het gebied tussen de Suriname- en de Saramaccarivier trokken zij geleidelijk aan zuidwaarts. Aangezien het hier te ver zou voeren om nader op hun ontstaansgeschiedenis in te gaan, verwijzen we door meer informatie naar het boek "First Time" van Richard Price uit 1983. Het begin van de geschiedenis van de Aukaners en van een deel van de Aluku moet rond het begin van de 18e eeuw worden geplaatst, waarbij vooral de Franse inval onder leiding van Cassard van belang was.

Bij de Aukaners valt de geschiedenis van zowel de Oto- als van de Misidyan lo te herleiden tot het oude plantagegebied aan de Surinamerivier. Daarna kregen ze vooral aanvulling uit het Commewijne-Cotticagebied, waarbij met name gedacht kan worden aan de Tempati-opstand van 1757. De geschiedenis van het andere deel van de Aluku en van de Kwinti en de Paramaka begint rond 1760.

Vrede met "De Degen In De Vuist"

De eerste groepen Marrons bestonden reeds in de 17e eeuw. Uit de Engelse periode zijn bekend de Kondinegers onder leiding van Jermes, die zich in het Paragebied ophielden. Een andere groep, onder leiding van Ganimet, die zich eveneens in het Paragebied bevond, participeerde tijdelijk in de Indianenoorlog, maar werd na de overovering van hun sterkte in 1681 richting Saramaccarivier verdreven. Gouverneur van Aerssen van Sommelsdijck sloot in 1686 vrede met de Caraïben, de Arowakken en de Warrau's, de zogenaamde Konkordari en kort daarop eveneens met de Kondinegers, die vervolgens richting Coppenerivier trokken.

Van deze vredesverdragen, die in de archieven niet te vinden zijn, weten we slechts dat zij de betrokkenen de vrijheid boden. De Kondinegers, die zich vermengden met Caraïben aan de Coppenerivier en die sindsdien bekend stonden als de Kabugru, worden in de literatuur vermeld tot 1836. In de 18^e eeuw werden zij ingezet tegen zowel de Matawai als tegen de Kwinti. Vredesverdragen met Marrons werden niet alleen in Suriname gesloten, maar ook in onder meer Brazilië, Jamaica, Mexico en Cuba. In de loop van de 18^e eeuw ondernam de Surinaamse Overheid drie halfslachtige en mislukte pogingen om met de Saramaka vrede te sluiten.

De eerste poging werd ondernomen door gouverneur K. de Cheusses, tijdens wiens bestuur de strijd tegen de Marrons sterk opleefde. In ruim een jaar vaardigde hij zeven militaire expedities uit. Tijdens een van de aanvallen werd zijn eigen plantage, Berg en Dal aan de Boven-Suriname, het slachtoffer. In 1731 onderneemt hij een vergeefse poging tot een generaal pardon (van de doodstraf). In feite betrof het hier geen echte poging tot het sluiten van vrede.

De tweede mislukte poging vond plaats in 1749 ten tijde van gouverneur Mauricius, die de Marrons vergeleek met een hydra die moest worden vernietigd. Aangezien dit niet mogelijk bleek stelde hij voor om via een verdeel- en heerspolitiek met een deel der Marrons, met de "degen in de vuist", vrede te sluiten, op soortgelijke wijze als de Engelsen dat in 1739 in Jamaica hadden gedaan. Er werd een expeditie uitgevaardigd onder leiding van luitenant Creutz, die na negen Saramaka dorpen te hebben vernietigd, een staakt het vuren sloot met Adu, de afgevaardigde van granman Dabitata Ajako. De vrede mislukte uiteindelijk door sabotage zowel van de zijde van de planters - die er in meerderheid tegen waren en die aandrongen op uitroeien van het "gespuis" – als aan de kant van de Saramaka, bij wie vooral het opperhoofd Samsam een omstreden rol speelde.

Een derde mislukte poging tot vrede met de Saramaka werd ondernomen in 1755, toen op initiatief van de roemruchte medicijnman Kwasi een expeditie georganiseerd werd onder leiding van kapitein Hentschel. Kwasi zou deze expeditie hebben moeten bekopen met een afgesneden oor. Het mislukken van de vredes pogingen met de Saramaka leidde tot een hervatting van de strijd. In 1757 vond de grootste slavenopstand uit de geschiedenis van Suriname plaats, waarbij de slaven van zes plantages aan de Tempatikreek betrokken waren. Zij voegden zich bij een groep Marrons die onder leiding stond van Fabi Labi Dikan (Arabi) en die gevestigd was ten zuiden van de Tempati. Deze twee groepen zouden samen met de Marrons onder leiding van Pamu, die gevestigd waren aan de Ndyukakreek, de Aukaners vormen. Tijdens enkele overvallen op plantages, onder meer op Palmereribo in 1758, lieten zij in het Engels geschreven

briefjes achter, waarin ze de blanken voorstelden om vrede te sluiten. Deze briefjes waren geschreven door de Tempatineger Boston Bendt, die in Jamaica was geboren en die op de hoogte was van het daar gesloten vredesverdrag met de Marrons. In feite betaalden de Aukaners hier de Overheid met gelijke munt, immers ook hun vredesvoorstel werd aangeboden met de "degen in de vuist".

Als reactie op het vredesvoorstel van de Marrons stuurde de Overheid in 1758 twee slaven, (Coffy en Charlestown), waarvan Coffy een goede vriend was van Boston Bendt, om poolshoogte te nemen. Kort daarop sloot een officiële delegatie een wapenstilstand met de groep onder leiding van Fabi Labi Dikan. Deze officiële delegatie toog daar naar toe in september-oktober 1759 en stond onder leiding van J. Abercrombie en J.R. Zobre. Tijdens het derde bezoek, in januari-februari 1760 gebracht door Zobre en luitenant Vieira, werd met de Marrons de ontmoetingsplaats voor het sluiten van de vrede vastgesteld. Met name de opperhoofden Boston Bendt en Kwaku stelden zich tijdens deze onderhandelingen zeer zelfverzekerd op. Boston Bendt toonde zich uiterst ontevreden over de aangeboden geschenken - spiegeltjes etc, in plaats van de gevraagde geweren en munitie - en dreigde dat zij probleemloos de Tempati onder controle konden nemen. Kwaku stelde dat ze af zouden zien van een geplande aanval op Joden Savanna. Toen de delegatie informeerde naar ontvluchte slaven antwoordden zij dat de blanken, gezien hun mishandeling van de slaven en het wangedrag van de directeuren, zelf verantwoordelijk waren voor de marronage.

De hiertoe door het gouvernement gezonden delegatie, geleid door Majoor S. Meyer, en waarvan ook Abercrombie en Zobre deel uitmaakten, vertrok in september 1760 uit Paramaribo via de Surinamerivier, en vanaf de plantage Auka door het binnenland, door moerassen en over heuvels, naar de ontmoetingsplaats. Zij kregen 206 militairen en twee chirurgijns mee, de twee vrijnegers Coffy en Charlestown die het vertrouwen van de Ndyukas genoten, en lastdragers (slaven; zestien van hen liepen na een paar dagen weg) met rantsoenen en presenten. De leiders en vijftientig militairen vertrokken een dag eerder dan de anderen. Zij bereikten op 24 september de Steenkreek en op 1 oktober het kamp Sorg en Hoop. Het journal, opgesteld door de vredesdelegatie, vermeldt niet hoelang de tocht duurde, maar Vieira en Zobre, die dezelfde tocht maakten, deden er twee weken over. De Ndyukas hadden reeds op 22 september hun kamp aan de Steenkreek betrokken en na elkaar over en weer van het verlangen de vrede te sluiten te hebben overtuigd, bezocht de commissie de zesde oktober met escorte en veel vertoon het kamp, waar de chef van de Ndyukas Fabi Labi Dikan hen ontving. Majoor Meyer bracht officieel de wens tot vrede van de regering over en daarna vertrok de delegatie naar Sorg en Hoop. De volgende dag waren de rollen omgekeerd: Fabi Labi Dikan kwam met zijn gevolg, waaronder Boston Bendt als zijn secretarische-woordvoerder, de commissie bezoeken. Dit alles onder het veelvuldig lossen van geweerschoten bij wijze van saluut en eerbetoon. Op 8 oktober kwam Boston Bendt vragen of de meegebrachte presenten niet voor de onderhandelingen vast gegeven konden worden: een deel van de Marrons kon daarmee dan vast naar de dorpen terug, de overblijvenden zaten dan minder krap in het voedsel. Dit werd geweigerd: eerst vrede, dan de geschenken, dus hoe sneller men het eens werd hoe beter.

Op 9 oktober kwamen de Ndyukas die zeggenschap hadden, Fabi Labi Dikan, Pamu en de belangrijkste kapiteins, in Sorg en Hoop en werden alle artikelen nog eens één voor één doorgenomen. Bij de ontmoeting van 1759 was dat ook gebeurd. Van de veertien artikelen die het vredesverdrag inhield hadden zij op een aantal commentaar. Tevens had ze als voorbeeld het Jamaicaanse vredesverdrag van 1739 bij zich. Hun kritiek gold de artikelen 5 en 6, 11, 12, 13 en 14.

Artikel 5 en 6 betroffen het opvangen en uitleveren van bij hen aangekomen weglopers en van weglopers in het algemeen, alsook van vijandige Indianen. Zij verklaarden dat er sedert de wapenstilstand in september-oktober 1759 geen nieuwe weglopers waren aangekomen, zodat zij niemand konden uitleveren. De vluchtelingen van vóór 1759 gingen volgens overeenkomst vrijuit. Wat de weglopers in de rest van Suriname betrof: "het bosch was soo groot, dat sij sig genoeg daarin konden ophouden buyten haar kennisse". Het 11e artikel hield in dat zij een blanke die hen kwaad berokkende aan zouden geven bij de Raad-Fiscaal in Paramaribo en dat, indien een Marron een blanke "eenig ongelijk" deed, de schuldige voor bestraffing naar Paramaribo moest worden gezonden. Op dit laatste weigerden zij in te gaan, maar beloofden "dat sij die geenen van haar die een blanke quam molest aan te doen daarvoor sonder genade met de dood zouden straffen". Het 12e artikel stelde dat tot toezicht op het nakomen van het verdrag een paar blanken bij hen zouden wonen, en dat zij een aantal "zoons van capiteins of aanzienlijkste" naar Paramaribo zouden sturen (die van jaar tot jaar verwisseld mochten worden). Dit artikel konden zij "nog niet accorderen" en wilden het "een wijgig tijd in bedenking" nemen. Artikel 13 regelde het strafrecht voor de Ndyukas. Het opleggen van straffen werd aan hen overgelaten, behalve van de doodstraf. Hiervoor moest de schuldige naar het gerecht in Paramaribo worden gestuurd. De Ndyukas weigerden op die conditie in te gaan.

Artikel 14 stelde dat de Marrons een bevaarbare en een beloofbare toegang tot hun dorpen zouden maken. Ook hiermee wilden de Ndyukas wachten tot zij "wat meer aan de blanken zullen gewoon zijn". Tegen de andere artikelen maakten zij geen bezwaren. Aangezien de Aukaners weinig vertrouwen hadden in de blanken namen ze geen genoegen met het louter op christelijke wijze afleggen van de eed, maar eisten zij dat deze tevens werd gezworen volgens hun traditie. Overeengekomen werd dat namens de Overheid een Posthouder, die de Aukaners beschouwden als gijzelaars, onder hen zou vertoeven. Deze Posthouders waren veelal oud-militairen en werden verondersteld toezicht over de Marrons uit te oefenen en toe te zien op de naleving van de vredesverdragen. Over het algemeen lieten hun kwaliteiten nogal te wensen over en genoten zij weinig aanzien bij de Marrons. De eerste Posthouder bij de Aukaners de Duitser Frick, hield het slechts een jaar 1762 - 1763, vol.

Het Verdrag van 10 oktober 1760

Samengevat luiden de negen artikelen van het met de Aukaners op 10 oktober 1760 gesloten vredesverdrag als volgt:

I. wat gebeurd is wordt vergeven en vergeten en vanaf heden zijn zij vrije mensen;

2. zij zijn vrij zich te vestigen waar ze willen, echter na kennisgeving aan en goedkeuring door de Overheid en mits minstens tien uren varen verwijderd van het plantagegebied; tevens mogen ze hout bewerken;
3. ze moeten ontvluchte slaven uitleveren en ontvangen hiervoor een premie van tien tot vijftig gulden;
4. indien de Overheid daartoe het verzoek doet moeten ze steun bieden bij het opsporen van ontvluchte slaven en bij het weerstand bieden aan opstanden op plantages; de bevriende vrije Indianen dienen ze ongemoeid te laten;
5. ook in geval van een buitenlandse aanval zullen ze, na een verzoek daartoe, de Overheid dienen te steunen en zich plaatsen onder het bevel van de Gouverneur of van een andere bevelhebber;
6. bij het overlijden van granman Fabi Labi Dikan moeten ze de Overheid informeren over diens opvolger, waarna deze toestemming verleent en hem de waardigheidstekens verschaft; indien ze iets nodig hebben mogen ze een afvaardiging van vijf á zes man naar de stad sturen, waarvan de leider als vrijpas een stok met zilveren knop met daarop het jaartal 1759 zal ontvangen;
7. ze mogen handel drijven met het plantagegebied, echter niet in grotere groepen dan tien á twaalf man, bovendien moeten ze zich steeds eerst aanmelden bij de Gouverneur;
8. betreft eventuele problemen met blanken;
9. betreft de uitlevering van enkele gijzelaars ter bekrachtiging van de vrede.

De eerste Marrons die zich aan de Ndyukakreek hadden gevestigd omvatten ondermeer de Oto- en de Misidyanlo en zij stonden onder leiding van Pamu, de zoon van de stammoeder van de Aukaners, Abenkina. Het opperhoofd Boston Bendt formuleerde het tijdens de vredesonderhandelingen als volgt: "Pamu die het land toebehoort, Fabi Labi Dikan die op Ndyuka woont". De strijd om de positie van het granmanschap werd in 1763 beslecht ten gunste van Pamu. De spanningen tussen deze twee groepen zouden ten grondslag liggen aan het onderscheid dat tot heden bestaat tussen de Oto- en de Bilo Aukaners. Het moet niet worden uitgesloten dat dit onderscheid nog werd versterkt door het feit dat de groep onder leiding van Pamu voornamelijk afkomstig was uit het oude plantagegebied en daardoor wellicht ook een andere Afrikaanse achtergrond had dan de groep onder leiding van Fabi Labi Dikan, die voornamelijk aanvulling kreeg uit het nieuwe plantagegebied en tevens van latere datum.

De strijd tussen de diverse groepen om het granmanschap zou nog geregeld oplaaien. Met het sluiten van dit vredesverdrag promoveerden de Aukaners van "gespuis" tot "bevredigde Marrons van achter Auka". Auka was de plantage aan de Boven-Suriname, van waaruit een pad liep naar de Ndyukakreek. De vreugdestemming in het kustgebied over de gesloten vrede komt tot uitdrukking in het volgende, uit deze periode daterende lied: "Arabi na Pambo ben senni nyunsu. Susu tei! No broko hattı o: alla yu kondre de na reti kaba".

De belangrijkste elementen voor de Aukaners uit dit verdrag zijn dat hun vrijheid wordt erkend en dat hun een zekere mate van autonomie wordt toegekend. Voor de Overheid was vooral van belang dat ze bevrijd werd van een binnenlandse vijand, dat de bewegingsvrijheid van de Aukaners aan banden werd gelegd en dat dezen verplicht werden ontvluchte slaven te leveren. Opvallend is dat het verdrag geen melding maakt van de vestiging van een Posthouder en evenmin spreekt over de levering van geschenken. Ten aanzien van het grondgebied is het

verdrag vaag. Slechts het gebied ten opzichte van de plantagemaatshappij wordt afgebakend. Het woongebied van de Aukaners wordt niet nader omschreven en de mogelijkheid wordt zelfs opengelaten dat ze zich elders gaan vestigen. Wel wordt hun het vruchtgebruik van dit gebied toegestaan. Ten aanzien van hun bestuurlijke organisatie wordt slechts de positie van de granmans besproken.

In navolging van het Jamaicaanse verdrag uit 1739 had de Overheid liever een grotere controle gehad op de opvolgingsprocedure, echter dit bleek niet haalbaar. Wat betreft de eigen rechtspraak valt op dat niet alleen de beperking hiervan zoals neergelegd in conceptartikel 13 is vervallen, maar dat dit hele artikel is weggelaten, zodat er in het uiteindelijke verdrag niets is opgenomen over dit onderwerp.

Sinds 1760 hadden bij de Aukaners een aantal veranderingen plaatsgevonden, waardoor de Overheid zich genoodzaakt zag het oorspronkelijke verdrag met hen te herzien. Allereerst hadden zich wijzigingen in hun woongebied voorgedaan. Kort na de vrede van 1760 verlieten de Aukaners de Nydukakreek en trokken zij richting Tapanahoni. Vanaf eind 18e eeuw begonnen zij, hiertoe aangemoedigd door de Overheid, zich eveneens aan de Sarakreek te vestigen, waar zich in 1830 reeds tien dorpen met ruim 300 inwoners bevonden. Zoals reeds bekend liet ook de vestiging van de Aluku in Frans-Guyana de Aukaners niet ongemoeid. Door het oorlogsgeweld zagen zij zich gedwongen verder zuidwaarts te trekken. Hun aanvankelijke samenwerking met de Aluku werd gezien als een inbreuk op het vredesverdrag en ze werden onder druk gezet om de strijd tegen de Aluku. Nadat dezen waren verslagen geraakten zij in een afhankelijke positie ten opzichte van de Aukaners.

In 1805 kwam een deel van het Korps Vrijnegers (Redimusu), dat ook een aantal Aukaners en Aluku bevatte, in opstand. Na aanvallen op een plantage en de militaire post te Armina trokken zij met circa 80 man naar de Aluku en vestigden zich uiteindelijk te Pulugudu bij de Aukaners. Deze opstand was mede voorbereid door de Marrons en de Pulugudunegers werden al snel beschouwd als een aparte lo van de Aukaners. Ook het herbergen van deze groep opstandelingen werd gezien als een inbreuk op het verdrag. Een vierde probleem vormde de levering van geschenken die mede als gevolg van de gewijzigde politieke situatie in het land (Engels tussenbestuur van 1804 - 1816) in het gedrang was gekomen. Direct na de opstand van het Korps Vrijnegers kreeg de nieuwe Posthouder bij de Aukaners een instructie mee met onder andere de volgende bepalingen:

9. informeren of de opstandelingen munitie van de Aukaners hebben gekregen en of ze met de Aluku in contact staan;
12. "zal de Aukaners en de Saramaccaners tragten te verdeelen";
13. aandringen op uitlevering van de opstandelingen en van de Marrons.

In 1809 vertrok een regeringsdelegatie, voorzien van een concept vredesverdrag, bestaande uit zes artikelen, naar post Hughesburg aan de monding van de Sarakreek, waar onderhandeld werd met granman Bambi. De Aukaners betoonden zich wederom geduchte onderhandelaars en op 21 september 1809 werd het oude vredesverdrag hernieuwd en aangepast. De Overheid moest ondermeer accepteren dat zij weigerden de Aluku en opstandelingen, met wie zij een eed hadden gesloten, uit te leveren en eveneens dat zij doorvaart naar de stad via de

Wanekreek verkregen in plaats van via de Sarakreek. De bepaling dat zij dientengevolge de Sarakreek moesten verlaten kwamen zij niet na.

Een samenvatting van enkele van de artikelen luidt als volgt:

1. het vredesverdrag van 10 oktober 1760 blijft van kracht en wordt bij deze vernieuwd en gewijzigd;
2. het sluiten van een eed met de Aluku en de opstandelingen teneinde dezen niet aan de blanken uit te leveren wordt hun vergeven mits zij zich aan de overige bepalingen van dit verdrag houden;
3. zij garanderen de kolonie tegen aanvallen van de Aluku en de opstandelingen;
4. indien de opstandelingen opnieuw in verzet komen zullen zij hen bevechten en ontvangen F250,== voor ieder die zij uitleveren;
8. in ruil voor 16 ontvluchte slaven van Groot en Klein Juda krijgen ze vrije doorvaart door de Wanekreek;
11. tegen een pasje mogen ze jachtbehoefden in de stad kopen;
13. de regering plaatst een Posthouder en twee bijleggers bij hun;
14. bij goed gedrag worden elke twee, in plaats van drie, jaren geschenken gebracht naar post Armina;
15. het aantal opperhoofden en lo's mag niet vermeerderen en ze moeten de Sarakreek verlaten.

Vier dagen na het sluiten van dit verdrag werden te post Victoria de geschenken overhandigd. Vermeld kan verder worden dat de ontbrekende artikelen verwijzen naar het vredesverdrag van 10 oktober 1760. Uit een bepaling van een resolutie die betrekking heeft op het verdrag van 1809 blijkt dat de Aukaners slaven en door hun bij slavinnen verwekte kinderen konden kopen. Nogal verlaat ontving granman Bambi in 1812 als beloning voor zijn aandeel in het verslaan van de Aluku van de Engelse gouverneur Bonham een zilveren ringkraag met schild, waarop de hoofden van Boni en Koermantin Kodyo stonden afgebeeld.

Op 25 maart 1837 werd opnieuw een verdrag gesloten met de Aukaners te post Armina. Van de 27 artikelen zullen slechts die vermeld worden, welke afwijken van het met de Saramaka gesloten verdrag van 13 december 1835:

3. ze moeten blijven wonen te Auka en ze mogen houtwaren en andere artikelen bewerken slechts op drie dagen varen boven post Oranjewoud;
4. de Posthouder en/of bijleggen moet in of nabij het dorp van de granman wonen;
8. zij blijven verantwoordelijk voor de Aluku en de opstandelingen van het Korps Vrijnegers;
15. slechts voor 40 personen tegelijk worden pasjes afgestaan voor een bezoek aan de stad;
19. indien gewenst moeten ze twee gijzelaars afstaan;
20. de Aukaners in het Cotticagebied moeten daar verdwijnen.

Eed van trouw

Een belangrijk nieuw aspect uit dit vredesverdrag betreft de eed van trouw die de granman in handen van de Gouverneur moest afleggen, waarna deze de akte van bevestiging tekende. Samengevat luiden enkele artikelen uit deze belofte als volgt:

1. bewijzen van eerbied en gehoorzaamheid en verlenen van hulp aan de Koningin der Nederlanden, vertegenwoordigd door de Gouverneur, als mijn gebiedster en alle door haar over mij gestelde autoriteiten als mijn overheden;
2. mij van alle ongeoorloofde handelingen te onthouden;
3. het welzijn van mijn volk te bevorderen;
4. met rechtvaardigheid te besturen;
8. vrije toegang verlenen aan missie en zending voor het geven van godsdienstonderwijs;
9. hulp verlenen aan goud- en balata-exploitatie;
10. misdadigers die tot mij vluchten uitleveren;
11. geen betrekkingen aangaan met buitenlandse mogendheden;
14. mij te gedragen naar de mij bekende of nader bekend te maken bedoelingen van de Gouverneur.

Evaluatie

Met de boven weergegeven vredesverdragen zijn de oude uit de 18e eeuw alsook het verdrag van 1809 met de Aukaners vervallen. De omstandigheden waaronder de oude en de nieuwe verdragen zijn gesloten verschillen sterk. De oude verdragen zijn in een oorlogssituatie afgedwongen door de Marrons, waardoor zij in een sterke positie stonden om bepaalde eisen te stellen.

Sindsdien zijn zo'n 75 jaren verstreken, zijn er nieuwe generaties opgekomen en hebben de Marronsamenlevingen zich in een relatief isolement en in een zekere rust kunnen ontwikkelen. Zoals boven weergegeven beantwoordden de oude verdragen niet geheel aan de verwachtingen van de Overheid, die zich nu in een sterkere positie voelde staan om bepaalde voorwaarden op te leggen. We ontkomen nauwelijks aan de indruk dat er niet zozeer sprake meer is van gelijkwaardige partners. Het duidelijkst komt dit tot uitdrukking in de belofte van trouw die de granman moest afleggen in de handen van gouverneur.

De afzetting van granman Kofi Bosuman, waarbij geprofiteerd werd van groepsrivaliteit onder de Saramaka, is ook een indicatie in deze richting. Het loutere feit dat de nieuwe verdragen uitvoeriger zijn - het verdrag met de Aukaners telt drie maal zoveel artikelen als het oude - wijst er op dat de Overheid haar lesje geleerd heeft, geen risico's wil lopen en de zaken duidelijk wil regelen. De drie verdragen zijn overigens niet geheel identiek. Bij de Aukaners zijn twee artikelen (8 en 9) opgenomen die betrekking hebben op de Aluku en op de Pulugudunegers. Slechts het verdrag met de Aukaners stelt dat de Posthouder moet wonen in of nabij het dorp van de granman. Ook verschilt de formulering van sommige van de artikelen. Ook zijn er verschillen ten aanzien van het aantal af te leveren gijzelaars en ten aanzien van het aantal personen dat tegelijk de stad mag bezoeken.

Scherper dan voorheen worden de woongebieden afgebakend en wordt hun te verstaan gegeven dat ze zich slechts daar mogen vestigen. Bovendien wordt hun bewegingsvrijheid geregeld door de introductie van een pasjessysteem. Hierbij kan overigens worden opgemerkt dat dit nauwelijks te controleren viel en dat de Marrons bleek ook nauwelijks tegen te gaan en de vestiging van bijvoorbeeld Aukaners aan de Sarakreek en vooral in het Cotticagebied ging ongestoord verder.

Grondstoffen Exploitatie: Bagasi-Ten

De economische activiteiten van de Marrons concentreerden zich voornamelijk op de zelfvoorziening, waarbij het bewerken van de kostgrondjes centraal stond. Daarnaast legden ze zich vanaf begin 19e eeuw in toenemende mate toe op de houtkap. Mede hiertoe vestigden de Aukaners zich in het Cotticagebied, waar het transport gemakkelijker was en waar de produkten, gezien de nabijheid tot het plantagegebied, beter verhandeld konden worden. Tot circa 1880 vormde de houtkap de belangrijkste bron van inkomsten voor de Marrons.

Rond die periode werd er in het grensgebied van Suriname en Frans-Guyana goud ontdekt en kwam er een grote gold-rush op gang. In deze jaren werd ook de exploitatie van balata ter hand genomen. Zowel de exploitatie van goud als die van balata vormden een tijdlang belangrijke sectoren binnen de economie. In beide sectoren speelden de Marrons als vrachtaarders en als gidsen een cruciale rol. De periode 1880 - 1920 was er voor de Marrons een van ongekende economische bloei, waarbij zij zelfs in een betere economische positie verkeerde dan de Creolen in het kustgebied. Speciaal in verband met het belang van de vrachtaarders werd er een bezoldigde kapitein in Albina geplaatst als vertegenwoordiger van de granman van de Aukaners. De economische activiteiten hadden voor de Saramacca een andere uitwerking dan voor de Aukaners. Vanaf eind 19e eeuw trokken duizenden Saramacca naar vooral Frans-Guyana, waar velen zich permanent zouden vestigen. Bij resolutie van 5 april 1924 werd bepaald dat de vrachtaarders hun afwezigheid moesten melden bij de kapitein, die hiervan de granman op de hoogte moest stellen. Bepaald werd dat ze slechts mochten vertrekken als ze hun kostgrondjes hadden bewerkt. Hiertoe zou hun een bewijsje, een soort pas, worden verstrekt, zonder welke ze geen doorvaart door de Wanekreek kregen en zouden worden teruggestuurd vanuit Albina. Ook werden er regels vastgesteld voor het bewerken van de kostgronden door vrouwen en mannen en werd de aanplant van vruchtbomen bij de dorpen gestimuleerd. Bij de Aukaners speelde deze problematiek minder aangezien zij dichter woonden bij het gebied (Lawa) van de goudexploitatie.

Zoals gesteld verslaptte na 1863 de aandacht van de Overheid voor de Marrons enigszins. Het toenemende belang van de grondstoffenexploitatie voor de economie en de centrale rol die de Marrons daarin speelden bracht hier verandering in. Daarnaast werd er begin 20e eeuw een zevental expedities ter exploratie van het binnenland en ter bepaling van het grensgebied met Brazilië uitgerust. Ook hierbij vervulden de Marrons een belangrijke rol. Aanvankelijk stonden zij argwanend ten opzichte van deze expedities daar zij vreesden dat het een verkapte poging betrof om hen weer in slavernij te brengen. In 1907 werd granman Oseisi van de Aukaners in verband hiermee naar de stad ontboden.

Enkele jaren later werden granman Jankuso (1898 - 1932) van de Saramaka in de stad op het matje geroepen toen hij na de dood van een expeditielid verdere medewerking aan de onderneming weigerde. De door de Overheid gestimuleerde pogingen tot kerstening van de Marrons verliepen intussen met name bij de Marrons weinig succesvol. Vanaf 1896 ondernam de EBG onderwijzer en evangelist Johan Spalburg een vergeefse poging om een school op te zetten te Drietabbetje. Hij belandde echter midden in een machtstrijd tussen granman Oseise en de hogepriester Da Labi of wel Agumasaka, welke laatste een fel tegenstander van het experiment was, dat dan ook na enkele jaren reeds moest worden gestaakt. Geregeld

ondernam de Overheid ook pogingen om bij benoemingen te bewerkstelligen dat er een Christen werd aangesteld.

Vrachtvaarders Staking

Teneinde de vrachtaart te ordenen kwam er in 1909 een vervoersregeling met de Aukaners tot stand. Tijdens de expeditie die hiertoe naar de Ndyukakreek werd georganiseerd, werd tevens, in verband met de goud- en balata-exploitatie, de vrije doorvaart door deze, voor de Aukaners van historische betekenis zijnde kreek, geregeld. De vrachtaart werd vanaf nu georganiseerd volgens het zogenaamde livrettenstelsel. Het livret was een boekje op naam van de vrachtaarder dat verschaft werd door de distrikts-commissaris van Albina.

Behalve dat het gegevens over de vracht bevatte, bood het tevens de mogelijkheid de bewegingen van de Marrons te controleren. Ook was het livrettenstelsel bedoeld om de Marrons meer rechtstreeks onder het gezag van de Overheid te brengen en het te gewennen aan orde. De vrachtaart ging geregeld gepaard met problemen die soms uitmondde in kleine stakingen. Van februari tot en met mei 1921 vond er een grote vrachtaartstaking plaats die verreikende consequenties voor de Aukaners zou hebben. De effecten van de Eerste Wereldoorlog (1914 - 1918) lieten ook de Surinaamse economie niet ongemoeid. De lonen daalden en de prijzen stegen.

Bovendien was de Franse franc verminderd in waarde ten opzichte van de Nederlandse gulden. De vrachtaarders klaagden over stijgende winkelprijzen bij stagnerende lonen. Daarnaast waren de Aluku ontevreden over de stopzetting sinds 1918 door Frankrijk van hun jaarlijkse toelage en was granman Amakti (1916 - 1931) van de Aukaners verbolgen over het feit dat zijn verzoek om verhoging van zijn toelage was afgewezen.

Gezamenlijk besloten de Aluku en de Aukaners tot een vrachtaardersstaking die gedegen werd voorbereid. Pas nadat de Fransen een delegatie met geschenken en een toelage voor granman Awensai stuurden, beëindigde de Aluku de staking. Intussen wist Posthouder W. van Lier de Aukaners onder leiding van granman Amakti, die zich minder plooibaar opstelde dan zijn voorganger Oseise, te bewegen tot een accord.

De ingestelde Albina onderzoekscommissie concludeerde dat de eisen van de stakers gerechtvaardigd waren, echter stelde dat de staking ten onrechte was afgekondigd aangezien granman Amakti volgens de tijdens zijn installatie afgelegde eed van trouw verplicht was om in geval van problemen in overleg te treden met de Overheid. In verband met deze staking werd de distrikts-commissaris van Albina ontslagen.

In verband met deze staking werd granman Amakti naar de stad ontboden, waar hem een vernederende ontvangst ten deel viel en waar hem te verstaan werd gegeven dat hij de eed van trouw bij zijn installatie in 1916 had geschonden. Via bemiddeling van Posthouder van Lier werd afgezien van het oorspronkelijke plan om een van de mede-organisatoren van de staking, kapitein Aliamba, die weigerde om naar de stad te komen, door een militaire expeditie te laten ophalen.

Aangezien de onderhandelingen bevredigend verliepen voor de Overheid zag gouverneur van Heemstra af van zijn aanvankelijke plan om Amakti te vervangen door de hogepriester Kanape. Besloten werd dat Amakti zijn gezag moest delen met Kanape, die benoemd werd tot

hoofdkapitein en die ondersteund zou worden door de granfiskari Gagu. Tevens werd een kwart van de toelage van Amakti ingehouden.

De nieuwe bestuursregeling werd vastgesteld in een protocol, dat onder meer het volgende bepaalde:

1. de Koningin der Nederlanden, alhier vertegenwoordigd door den Gouverneur van Suriname, wordt erkend als het hoogste Gezag waaraan eerbied en gehoorzaamheid verschuldigd zijn.
2. de wetten welke in Suriname zijn of worden vastgesteld, worden geerbiedigd.
3. de Posthouder, die bij de Aukaner Boschnegers is of zal worden geplaatst, moet in alle zaken, de blanke rakende, geraadpleegd worden. Bevelen die hij namens den Gouverneur geeft, moeten gehoorzaamd worden.
5. een werkstaking waardoor menschenlevens in het binnenland in gevaar gebracht worden, zal als een daad van vijandschap beschouwd worden en de gehele stam daarvoor getuchtigd worden.
8. de Posthouder zal zo spoedig dit mogelijk is aanvangen met het geven van onderwijs aan de Ndyuka-kinderen; de hier aanwezige hoofdmannen der Boschnegers verbinden zich het schoolbezoek zoveel in hun vermogen is aan te moedigen en tegenwerking van anderen tegen de school te bestrijden.
9. het is aan de Aukaners ten strengste verboden ooit enig verdrag met andere Marronstammen aan te gaan of vijandelijkheden met hen te plegen.
10. bij overtreding van deze bepalingen zal het zelfbestuur bij de Aukaners worden afgeschaft, en zullen ambtenaren, politie en soldaten naar de Tapanahoni worden gezonden om dat gebied te besturen op dezelfde wijze als de distrikten der blanken.

In een eerdere versie van dit protocol was tevens als artikel 9 opgenomen: "Er zal van Gouvernementswege geen godsdienstonderwijs gegeven worden". In plaats hiervan werd artikel 8 uitgebreid. Het verreikende artikel 10 was in deze eerdere versie met de hand geschreven toegevoegd. Het protocol kreeg ruime aandacht in de Surinaamse pers, waarin artikelen verschenen onder koppen als "Amakti als boeteling" en "Een bestraffing".

Van 23 - 26 decemeber 1921 belegde de Posthouder van Lier te Diitabiki, de aan de Tapanahoni gelegen residentie van gaaman Amakti, een kuutu met de Ndyuka teneinde hetgeen in de stad was overeengekomen nader toe te lichten. Volgens het uitgebreide verslag van van Lier was de belangstelling groot; er waren ongeveer 200 personen aanwezig. Het protocol zou algemeen zijn aanvaard met het spreekwoord: "na fa na krosi priti, na so a mu naai". (Zoals het kleed gescheurd is, zo zal het genaaid moeten worden; met andere woorden, de Ndyuka legden zich maar neer bij het protocol zoals het werd gepresenteerd, ze zagen zich geplaatst voor een voldongen feit). Van Lier maakte van de gunstige stemming gebruik om tevens een drietal andere maatregelen, die in de stad reeds waren beproven met Amakti en Kanape en die door hem werden voorgesteld als bevelen van de Gouverneur, aanvaard te krijgen. Hiertoe verkreeg hij de steun van Kanape en alvorens de maatregelen werden aanvaard, werden ze eerst voorgelegd aan de godheid, Gaan Gadu, aan wie werd geofferd.

Deze maatregelen behelsden het afschaffen van lijnstraffen, het binnen drie dagen begraven van lijken en het niet onbegraven laten van lijken van personen die van hekserij waren beschuldigd.

Samenvatting

1. het verdrag van 10 oktober 1760 is het eerste verdrag geweest, gesloten tussen een Niet-westerse groep en de Koloniale Overheid;
2. de staking van 21 februari tot en met 30 mei 1921 in het Marowijnegebied, onder de Aukaners en Alukus is de eerste staking geweest zonder tussenkomst van een vakbondsorganisatie.

*Bron: Bosnegers en Overheid in Suriname
de ontwikkeling van de politieke verhouding 1651 - 1992
Bernardus P.C. Scholtens
mei 1994*